

# HABERLER

## VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN 75.nci YIL HALI VE KİLİM SERGİSİ

SUZAN BAYRAKTAROĞLU\*

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 75. nci yılı dolayısıyla, Vakıflar Genel Müdürlüğü sürekli açık kalacak olan bir halı ve kilim sergisi açmıştır. 16 Kasım 1998 tarihinde açılan bu sergi: “sürekli açık kalacak” denilmesinden de anlaşılacağı üzere, uzun zamandır Ankara’da kurulması düşünülen Halı Müzesi’nin temelidir. Önümüzdeki günlerde daha büyük mekânlar elde edildiğinde, sergilenen eser sayısı çoğaltılarak, genişletilecek ve müze statüsüne getirilecektir. Şu anda tamamen bir müze olarak faaliyet göstermektedir. Ücretsiz gezilen bu sergi, Ulus semtindeki Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nün bulunduğu binanın üst katında yer alan, Türk Vakıfları Araştırma Merkezi’ne açılmıştır. Atatürk Bulvarı No: 44 adresinde yeralan bina, 1935–1936 yıllarında inşa edilmiş. Eski eser olarak tescilli bir binadır. I. Ulusal Mimarlık Dönemi örneklerinden olan Osmanlı Bankası ile Ziraat Bankası arasında yer almaktadır. Mimarı, o yıllarda Vakıflar Umum Müdürlüğü’nde mimar olarak çalışan Sami Arsevidir.<sup>1</sup> Tarihî halı ve kilimlerin, tarihî bir mekanda sergilenmesi, izleyicileri zaman içerisinde yolculuğa çıkarmakta, hoşça vakit geçirmelerine sebep olmaktadır.

Bu sergide 40 adet halı ile 45 adet kilim yer almaktadır. Bu halı ve kilimler Anadolu’daki çeşitli vakıf cami ve mescidlerden, muhtelif zamanlarda toplanmışlardır. Bunlar, camilere bağış yoluyla gelmişlerdir. Camiyi yaptıran kişi veya caminin çevresinde yaşayan kişiler; hayır işlemek, sevap kazanmak amacıyla, caminin halı ve kilimini de bağışlamışlardır. Ayrıca Anadolu’da yaygın bir gelenek olarak, ölen bir kişi, bir halı veya kilime sarılarak camiye getirilir, defin işleminden sonra bu halı veya kilim camiye bırakılır. Vakıf anlayışı içerisinde yüzyıllardır devam eden camiye halı kilim bağışlamak geleneği sebebiyle, camilerimiz günümüzde çok fazla halı ve kilime sahip olmuş-

\* Sanat Tarihçisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Halı Müzesi Müdürü.

1 Nurcan İnci-Fırat, “Ankara Ulus’ta Cumhuriyet Dönemi Mimarisinden Bir Örnek”, *Vakıf ve Kültür*, sayı 3, Ankara 1998, s. 12–14.

lardır. Vakıf şartları gereğince camiden çıkarılması mümkün olmayan bu halı ve kilimler ancak sergilenmek üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından toplanabilmektedir. Zaten bunlar eskimiş oldukları ve yerine yenisi konulduğu için camilerde kullanılmamaktadırlar. Günümüzde böylesine tarihî halı ve kilimlere sahip olabilmekte yine vakıf anlayışı sayesinde olmuştur. Yüzyıllardır camilerde korunan bu halı ve kilimleri toplayıp, temizliğini ve bakımını yapıp, envanter kayıtlarını düzenledikten sonra, yine halkın hizmetine sunmakla Vakıflar Genel Müdürlüğü önemli bir görevi yerine getirmektedir.

Bu sergide yer alan halı ve kilimler Muğla, Aydın, Isparta, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Ankara, Nevşehir, Kastamonu, Tokat, Elazığ, İçel il ve ilçelerindeki vakıf cami ve mescidlerinden getirilmişlerdir.

Sergide 16. yy. ile 19. yy. arasına tarihlenen çeşitli yörelere ait –40– adet halı yer almaktadır. Bunlar: 16. yy.'a ait bir adet ejderli Kafkas halısı, 17. yy.'a ait Ladik ve Kula seccâdeleri, yıldızlı ve madalyonlu Uşak halıları, 18. ve 19. yy.'a ait Milâs (seccâde ve ada Milâs), Bergama, Ladik seccâde, Gördes (tek ve çift mihraplı seccâdeler) manzaralı Kula, Kırşehir ve Mucur seccâdeleri. Çanak kale (çarklı felek, turnalı, baratlı) halıları, 18. yy.'a ait İzmir adıyla tanınan Uşak halıları, Doğu Anadolu yörük halıları ve İran civarından bir halıdır.

Sergide yer alan 45 adet kilim ise, Anadolu'da doğudan batıya, kuzeyden güneye dağılan çeşitli boy ve oymaklar tarafından dokunan ve geleneklere bağlı kilimler olarak adlandırılan ortalama 1–2 asırlık kilim, zili ve sumaktan dokumalardır. Bunlar Doğu Anadolu, Orta Anadolu ve Batı Anadolu, Emirdağ, Aydın, Fethiye civarı, Sivrihisar civarı, Balıkesir civarı, Yüncü yörük dokumaları, Toros yörük dokuması ve Şarköy kilimleridir. Bu kilimlerde hayat ağacı, koç boynuzu, eli belinde, el, aşk ve birleşim, karanfil, stilize hayvan, ejder, yıldız, merdiven, tarak gibi motifler yer almaktadır. Bu motiflerin her biri ayrı ayrı bir anlam taşımakta, her biri değişik mesajlar vermektedir.

Bir semboller dünyası olan halı ve kilimler soyut resmin en güzel örnekleridirler. Tabiatdaki her türlü nesne ile insanın duygu ve düşüncelerinin stilize edilmiş sembollerle verildiği birer resimdir halı ve kilimler. Bir tablo ile arasındaki fark sadece malzemedir. Bir ressamın fırça ve boyalarla tuval üzerinde kendini yansıtması ile bir dokuyucunun boyalı iplerle halı ve kilim üzerinde kendini yansıtması, aynı şeydir. Konular yine çevre (tabiat), duygular ve düşünceler... Kimisinde gerçekçi bir şekilde, kimisinde soyut bir şekilde. Türklerin Orta Asya'da iken inandıkları Şamanizm'den, günümüze kadar gelen bir sembol olan hayat ağacı motifi sonsuzluğu, ölümsüzlüğü, edebî hayatı simgeler. Bu dünya ile öbür dünya arasında geçişi sağlayan bir araçtır. İnsan ruhunu simgeleyen kuş, hayat ağacı üzerinde verilirse, insanın ölümlünü anlatır. Halk arasında ölen bir kişi için "kuş oldu uçtu" denir. Kuş motifi ayrıca özgürlük sembolüdür. Kanatlı ve uçabilme yeteneğine sahip olması, istediği yerlere uçuşması, özgürlük sembolü olarak kabul edilmesine sebep

olmuştur. Erkekli, güç ve kudret sembolü olan koç boynuzu motifi, kadını, doğurganlığı, dolayısıyla bereketi simgeleyen eli belinde motifi; düşüncele-  
rin sembollerle anlatıldığı halı ve kilimlerimizde çok miktarda yer almaktadı-  
r. Yıldız, tarak, merdiven gibi motifler mutluluk ve saadeti anlatırken, ej-  
der, akrep ve diğer hayvan motifleri koruyucu özellik taşırlar. Bu örnekleri  
çok sayıda artırmak mümkündür.

Halı ve kilimler üzerinde görülen motiflerin önemli bir kısmı da, imlerdir.  
İm, bir eşyayı dokuyan boy veya oymağın özel işaretidir. Orta Asya'dan bu  
yana gelen bu özel işaretlerle bir dokumanın hangi boy veya oymak tarafın-  
dan dokunduğunu anlamak mümkündür.

Milattan önceki yıllarda Orta Asya'da Türkler tarafından icad edilen halı,  
yine Türkler tarafından sürekli olarak geliştirilmiş ve gittikleri her yere götü-  
rölmüştür. Türklerin dünyaya armağanı olan halı sanatımızın –az da olsa–  
örneklerini bu şekilde sergilemekle Türk ve dünya medeniyetine katkıda  
bulduğumuza inanmaktayız.

